

Masterplan Arbitrage Sportbonden

Rapport Handbal

**Janine van Kalmthout
Marcia de Jong
Jo Lucassen**

© *W.J.H. Mulier Instituut
's-Hertogenbosch, augustus 2008*

*W.J.H. Mulier Instituut
Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek*

*Postbus 188
5201 AD 's-Hertogenbosch*

*t 073-6126401
f 073-6126413
e info@mulierinstituut.nl
i www.mulierinstituut.nl*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
2.	Onwenselijk gedrag in de sport: probleembeeld	9
2.1	Opvattingen over onwenselijke ontwikkelingen in maatschappij en sport	9
2.2	Incidentie van onwenselijk gedrag	11
3.	Wat wordt er aan onwenselijk gedrag gedaan?	14
3.1	Afhandeling en sanctionering van onwenselijk gedrag	14
3.2	Preventie	19
4.	Mogelijkheden om ongewenste praktijken tegen te gaan	27
5.	Tot Slot	33
	Bijlage Algemene situatie van de verenigingen	37
	Leden en activiteiten	37
	Organisatie en beleid	40
	Vrijwilligers	44

1. Inleiding

Aanleiding, vraagstelling en methode van onderzoek.

NOC*NSF heeft met 14 samenwerkende sportbonden het Masterplan Arbitrage opgesteld dat door het ministerie van VWS wordt ondersteund. Het Masterplan Arbitrage moet het huidige scheidsrechtersprobleem helpen oplossen. Bovendien is het een belangrijk instrument om de waarden en normen in de sport onder de aandacht te brengen. De regiegroep, waarin alle sportbonden vertegenwoordigd zijn, heeft binnen de thema's Klimaat & Imago, Behoud, Kwaliteit & Opleiding en Organisatie diverse onderwerpen aangepakt die aanhaken bij de belevingswereld van scheidsrechters.

Vanuit het Masterplan Arbitrage nemen de betrokken bonden maatregelen om de sportiviteit van spelers, coaches, publiek en bestuurders (en dus verenigingen) te vergroten. Ook worden scheidsrechters begeleid in hun rol om sportiviteit op het veld te vergroten en escalaties te voorkomen.

In het kader van de verdere ontwikkeling van het Masterplan Arbitrage willen de 14 betrokken bonden nagaan in hoeverre onwenselijk gedrag bij hun verenigingen is gesignaleerd, hoe de verenigingen hiermee omgaan en of hun diensten op dit terrein bekend zijn bij en gebruikt worden door de verenigingen.

Vanwege de kosten is gewerkt via een eenvoudige, gebundelde aanpak. Aanwezige capaciteiten bij betrokkenen zijn samengevoegd (onderzoekstechnische faciliteiten en kennis Mulier Instituut; werving en communicatie door betrokken bonden). Het daadwerkelijke onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode januari – maart 2008, direct aansluitend op de peiling in het kader van verenigingsmonitor 2007 en onwenselijke praktijken II in opdracht van het Sociaal en Cultureel Planbureau.

Vragenlijst

Voor de samenstelling van de vragenlijst is aangesloten bij het al lopende onderzoek in het kader van onwenselijke praktijken II en de verenigingsmonitor. Op basis daarvan is een voor alle sporttakken toepasbare vragenlijst samengesteld met de in de onderstaande tabel genoemde hoofdbestanddelen. Het vragenblok bekendheid en gebruik ondersteuning wordt sporttakspecifiek ingevuld. De (concept-) vragenlijst is vooraf doorgesproken met de opdrachtgevers.

Vragenblok	Ontleend aan
1. algemene kenmerken (omvang, ledensamenstelling, accommodatie, kader, bestuur, etc)	VMT / VIS
1. probleembesef	OPB II
2. eigen beleid / aanpak verenigingen	OPB II
3. bekendheid en gebruik ondersteuning	Nieuw en o.b.v. VIS
4. behoefte ondersteuning in toekomst	Nieuw

Uitvoeringswijze / verspreiding

Bij de uitvoering hebben de betrokken bonden een assisterende rol vervuld in communicatie (vooraankondiging, herinneringen), werving en stimulering van de respondenten. De vragenlijst is uitgezet als online enquête via het MI. Ten opzichte van schriftelijke verspreiding betekent dit aanzienlijk minder invoerwerk. Bonden of het Mulier Instituut nodigden de clubs per brief of e-mail uit, waarbij aan elke club unieke inloggegevens zijn verstrekt. Clubs konden gedurende enkele weken inloggen en online gegevens invoeren.

Respons

Uiteindelijk hebben tien bonden besloten gebruik te maken van de mogelijkheid voor dit onderzoek. Alle verenigen van de desbetreffende bonden werden uitgenodigd om mee te werken, in totaal bijna 7000 clubs. Ruim 1900 verenigingen hebben uiteindelijk hun medewerking verleend, wat een responspercentage van 29% betekent¹. Voor online enquêtes is dit zeker een bevredigend resultaat.

Responsoverzicht			
	Totaal aantal verenigingen	Deelname Onderzoek aantal	Responspercentage
KNVB	3474	822	24
KNHS	646	198	31
KNKV	564	272	48
NHV	442	166	38
KNZB	429	108	25
NBB	411	120	29
KNWU	337	115	34
KNHB	306	103	34
NRB	103	30	29
NIJB	23	5	22
	6735	1939	29

De analyse van de verkregen gegevens heeft plaatsgevonden m.b.v het statistische pakket SPSS.

¹ Overigens hebben sommige verenigingen niet alle vragen beantwoord, waardoor de respons per vraag soms wat schommelt.

Gepresenteerde resultaten

De cijfers voor de ijshockeyverenigingen zijn in absolute aantallen weergegeven vanwege het geringe aantal verenigingen dat gereageerd heeft. Door dit kleine aantal is het niet mogelijk om de ijshockeyverenigingen te vergelijken met de andere takken van sport.

Per tabel worden puntsgewijs de belangrijkste resultaten weergegeven. In de vergelijking tussen de takken van sport en de teamcontactsporten met de niet-teamcontactsporten worden alleen die resultaten vermeld die statistisch significant afwijken van de andere categorieën.

2. Onwenselijk gedrag in de sport: probleembeeld

2.1 Opvattingen over onwenselijke ontwikkelingen in maatschappij en sport

Tabel 2.1 Opvattingen over gedrag in de maatschappij en in de sport (procenten (helemaal) eens)

	Totaal VMT (n=588)	Totaal team-contact sporten (n=110)	Hockey (n=103)	Voetbal (n=822)	Basketbal (n=120)	Handbal (n=166)	Korfbal (n=272)	Zwemmen (n=109)	Rugby (n=30)	Paarden-sport (n=198)	Fietsen/Wielrennen (n=115)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=5)
a) De laatste jaren is de agressie in de maatschappij toegenomen	89	94	86	89	78	91	85	81	73	83	83	5
b) De media (kranten, televisie) spelen een grote rol in de beeldvorming over agressie in het algemeen'	92	92	86	84	83	87	85	86	83	86	84	4
c) De jeugd van tegenwoordig heeft onvoldoende respect voor normen en waarden	58	67	50	67	57	53	52	46	50	60	50	2
d) Agressiviteit in de amateursport is een probleem dat voornamelijk bij voetbal speelt	37	21	14	23	25	16	25	28	63	34	42	0
e) De laatste jaren is er sprake van grovere en hardere vormen van agressie in de amateursport	59	66	71	65	53	63	59	49	47	57	48	3
f) Sport is een goede manier voor kinderen om te leren omgaan met frustraties en verlies	92	87	93	91	90	92	90	90	100	85	91	5
g) Sport is een goede uitlaatklep voor agressie	51	45	36	46	43	49	43	48	73	42	63	2
h) Je hoort je bij wedstrijd sport strikt aan de spelregels te houden	87	88	83	86	74	81	77	88	90	89	85	5

i) Ouders moeten worden weggestuurd bij het veld als ze hun kind onsportief aanmoedigen	91	87	86	91	92	87	75	87	93	89	92	4
j) Toenemende agressie in de amateursport is een gevolg van toenemende agressie in de maatschappij	72	69	67	77	67	69	67	63	67	69	66	3
k) Het voorbeeldgedrag van trainers laat vaak te wensen over	35	52	27	39	41	28	34	17	27	23	25	2
l) Af en toe opzettelijk de regels overtreden hoort bij sport	20	24	20	20	25	24	28	14	40	6	16	1
m) De professionele sport geeft het verkeerde voorbeeld aan de amateursport	62	68	53	63	46	52	46	46	63	33	40	1
n) Het is niet erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt	7	8	4	6	6	4	5	4	23	2	9	0
o) De problemen met ongewenst gedrag bij clubs/sportverenigingen worden behoorlijk overdreven	8	11	11	14	6	8	8	13	10	9	14	0
p) Om het imago van de sportverenigingen te verbeteren moet er alerter worden gereageerd op ongewenst gedrag	87	92	88	89	81	84	88	76	73	78	80	5

- Alle sportbestuurders zijn het met elkaar eens dat: “De media (kranten, televisie) spelen een grote rol in de beeldvorming over agressie in het algemeen” en “Sport is een goede manier voor kinderen om te leren omgaan met frustraties en verlies”.
- De sportbestuurders zijn het over het algemeen niet eens met de stelling: “De problemen met ongewenst gedrag bij clubs/sportverenigingen worden behoorlijk overdreven”.
- Vrijwel alle sportbestuurders, de rugbybestuurders uitgezonderd, vinden “het erg dat er tijdens sporten fysiek geweld voorkomt”.
- De sportbestuurders van teamcontactsporten hebben bij een aantal stellingen een iets andere mening dan de overige bestuurders. Ze zijn het vaker eens met de stellingen: “De laatste jaren is de agressie in de maatschappij toegenomen”, “De jeugd van tegenwoordig heeft onvoldoende respect voor normen en waarden” en “Het voorbeeldgedrag van trainers laat vaak te wensen over”. Ze zijn het minder vaak eens met de stelling “Agressiviteit in de amateursport is een probleem dat voornamelijk bij voetbal speelt”.

- Handbalbestuurders wijken in hun mening vrijwel niet af van de andere onderscheiden takken van sport. Ze vinden relatief iets vaker dan de meeste andere bestuurders dat de laatste jaren de agressie in de maatschappij is toegenomen.

2.2 Incidentie van onwenselijk gedrag

Tabel 2.2 In hoeverre vormt onwenselijk gedrag van leden en/of kader voor uw vereniging een actueel probleem en is dit probleem de laatste jaren omvangrijker geworden? (procenten)

	Totaal VMT (n=588)	Totaal team-contact sporten (n=110)	Hockey (n=103)	Voetbal (n=822)	Basketbal (n=120)	Handbal (n=166)	Korfbal (n=272)	Zwemmen (n=108)	Rugby (n=30)	Paarden-sport (n=198)	Fietsen/Wielrennen (n=115)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=5)
totaal niet	43	7	8	14	15	22	24	25	40	48	52	1
nauwelijks	54	81	87	75	82	75	73	70	60	51	45	4
behoorlijk groot probleem	3	12	5	11	3	3	3	6		2	3	
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	5
toename omvang probleem												
probleem is afgenomen	17	19	6	16	14	16	15	17	17	12	13	1
voorgaande jaren geen probleem	52	33	43	36	50	57	51	59	67	60	67	1
probleem is (veel) groter geworden	31	48	51	49	36	28	34	24	17	28	20	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	4

- Iets meer dan de helft van alle sportverenigingen geeft aan dat onwenselijk gedrag nauwelijks een probleem vormt en bij tweevijfde van de verenigingen vormt het totaal geen probleem.
- Uitgesplitst naar tak van sport ontstaat een ander beeld. Viervijfde van de bestuurders van teamcontactsporten geeft aan dat het nauwelijks een probleem is, maar één op de tien bestuurders spreekt van een behoorlijk groot probleem.
- Bij de helft van alle sportverenigingen is het een recentelijk probleem, de voorgaande jaren was het geen probleem. Bijna eenderde van de verenigingen geeft aan dat het probleem groter geworden is.

- De bestuurders van teamcontactsporten geven relatief vaker aan dat het probleem groter is geworden.

Tabel 2.3 Vormen van onwenselijk gedrag bij of rondom sportactiviteiten waarover het bestuur klachten ontving en/of waarmee het bestuur geconfronteerd werd (in de afgelopen 12 maanden, procenten)

	Totaal VMT (n=571)	Totaal team-contact sporten (n=105)	Hockey (n=97)	Voetbal (n=794)	Basketbal (n=119)	Handbal (n=163)	Korfbal (n=268)	Zwemmen (n=105)	Rugby (n=28)	Paarden-sport (n=191)	Fietsen/Wielrennen (n=111)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=4)
Diefstal van persoonlijke eigendommen	18	34	34	38	21	15	17	17	25	6	4	1
Vernieling of vandalisme	22	52	55	51	28	18	28	11	14	8	13	1
Bedreiging (met een wapen)	0	1	2	1			1	3				1
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	8	32	29	30	24	9	12	11	14	2	4	1
Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren)	27	49	58	52	44	37	34	33	11	13	14	4
Discriminatie (sexe, cultuur/religie, huidskleur, homoseksualiteit)	3	3	3	9	3	5	3	8		1	1	
Seksuele intimidatie	1	1	2	1	1	1	2	3			1	
Overlast (geluid, alcohol, tabaksrook, drugs)	5	7	37	15	8	6	12	1	7	5	2	
Geen enkele van de genoemde onwenselijke gedragingen	50	22	17	23	34	52	46	43	61	74	75	

- De helft van alle verenigingen heeft het afgelopen jaar geen klachten ontvangen of is het bestuur geconfronteerd met onwenselijk gedrag.
- De meeste klachten bij de verenigingen hadden respectievelijk betrekking op verbaal geweld, vernieling/vandalisme en diefstal van persoonlijke eigendommen.
- Bij de teamcontactsporten is het bestuur relatief vaker geconfronteerd met (klachten over) onwenselijk gedrag (22% geen enkele klacht).
- De teamcontactsporten hebben relatief vaker te maken met vernieling/vandalisme, verbaal geweld, diefstal van persoonlijke eigendommen en lichamelijk geweld dan de andere verenigingen.

Tabel 2.4 Categorie leden of andere betrokkenen waarvan de klachten of meldingen afkomstig waren (aantallen)

	Totaal (n=79) aantal	Diefstal van persoonlijke eigendommen (n=24) aantal	Vernieling of vandalisme (n=30) aantal	Bedreiging (met een wapen) (n=0) aantal	Lichamelijk geweld (slaan, schoppen) (n=14) aantal	Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren) (n=60) aantal	Discriminatie (sekse, religie, huidskleur, homoseksualiteit) (n=8) aantal	Seksuele intimidatie (n=1) aantal	Overlast (geluid, alcohol, rook, drugs) (n=9) aantal
Jeugdige sporters	43	11	10		3	31	3		1
Volwassen spelers/sporters	29	11	2		9	16	3		2
Trainers/begeleiders	14	2	3		1	11	2		
Scheidsrechters/juryleden	16	1	1		3	13	1		
Andere vrijwilligers	9	2	6		1	4			1
Ouders	20	2	1		1	17	2		1
Toeschouwers	17	2	1		4	14			1
Andere betrokkenen	15		8		1	4	2	1	5
Weet niet	5	2	3						

- Leeswijzer: De meeste klachten of meldingen waren afkomstig van jeugdige sporters.

3. Wat wordt er aan onwenselijk gedrag gedaan?

3.1 Afhandeling en sanctionering van onwenselijk gedrag

Tabel 3.1 Beschikking over formele sancties of disciplinaire maatregelen bij onwenselijk gedrag van de leden (procenten)

	Totaal VMT (n=585)	Totaal team-contact sporten (n=110)	Hockey (n=103)	Voetbal (n=822)	Basketbal (n=119)	Handbal (n=165)	Korfbal (n=270)	Zwemmen (n=108)	Rugby (n=30)	Paarden-sport (n=197)	Fietsen/ Wielrennen (n=115)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=5)
Waarschuwingen	66	87	83	77	81	65	70	76	80	63	39	4
Geldboete	8	15	19	15	39	21	16	15	3	8	5	1
Kortdurende schorsingen (zoals bij een rode kaart - voor enkele weken uitsluiten van deelname aan activiteiten)	38	85	90	83	81	59	57	52	53	27	22	5
Langdurige schorsingen	28	67	51	63	48	35	39	36	43	18	16	5
Royement	67	81	71	79	65	57	57	65	67	50	45	5
Geen enkele / N.v.t.	17	2	2	3	6	14	16	7	10	22	40	

- Tweederde van alle verenigingen beschikt over de mogelijkheid om te waarschuwen of royement als formele sanctie of maatregel. Een geldboete komt maar bij enkele verenigingen voor. Dit zijn ook de twee maatregelen die ook bij de meeste takken van sport relatief vaker voorkomen dan de andere maatregelen.
- 17% van alle verenigingen beschikt over geen enkele formele sanctie of sancties zijn niet van toepassing.
- Vrijwel alle besturen van teamcontactsporten beschikken over formele sancties of disciplinaire maatregelen bij onwenselijk gedrag van leden.
- De besturen van teamcontactsporten beschikken vaker over de onderscheiden maatregelen dan besturen van niet-teamcontactsporten.
- Besturen van handbal-, korfbal-, paarden- en wielersportverenigingen beschikken relatief vaker dan bestuurders in de andere takken van sport over geen enkele formele sanctie of disciplinaire maatregel of geven aan dat het niet van toepassing is.

Tabel 3.2 Toepassing van formele sancties in de afgelopen 12 maanden (procenten)

	Totaal VMT (n=483)	Totaal team-contact sporten (n=107)	Hockey (n=101)	Voetbal (n=820)	Basketbal (n=119)	Handbal (n=163)	Korfbal (n=268)	Zwemmen (n=108)	Rugby (n=30)	Paarden-sport (n=195)	Fietsen/Wielrennen (n=108)	Ijshockey (<i>absoluut aantal</i>) (n=5)
Waarschuwing	39	54	55	57	51	21	27	39	10	20	11	2
Geldboete	10	27	15	23	30	17	21	21		2	1	1
Korte schorsing	19	61	66	62	39	23	26	26	13	3	2	4
Langdurige schorsing	5	18	6	22	6	4	5	4	7	1		
Royement	8	11	4	15	5	3	1	5	7	3	5	1
Geen enkele	49	20	17	18	31	53	45	39	60	61	57	1
N.v.t.			2	2	5	7	10	6	7	15	25	

- Bijna de helft van alle verenigingen (49%) heeft in de afgelopen 12 maanden geen enkele sanctie toegepast.
- Over het algemeen wordt de waarschuwing van alle sancties het meeste toegepast door verenigingen in de afgelopen 12 maanden.
- De teamcontactsporten wijken enigszins af van het algemene beeld. Er worden vaker sancties toegepast. Alle sancties, behalve royement, worden door bestuurders van teamcontactsporten vaker toegepast dan door de bestuurders van niet-teamcontactsporten.
- Verenigingsbestuurders bij handbal, rugby, paardensport en fietsen/wielrennen passen relatief minder sancties toe dan de verenigingsbestuurders in de andere takken van sport. Bij paardensport en fietsen/wielrennen wordt vaker aangegeven dat het toepassen van sancties niet van toepassing is.

Tabel 3.3 Hoe vaak en wie heeft sancties opgelegd (aantallen)

	Hoe vaak zijn deze sancties de afgelopen 12 maanden voorgekomen? (n=151)			Wie heeft de sanctie opgelegd?		
	Nooit	Een enkele keer	Vaker	Bond	Vereniging	Beiden
Waarschuwing	117	27	7	7	23	4
Geldboete	124	19	8	17	4	6
Korte schorsing	114	33	4	18	12	7
Langdurige schorsing	145	6		2	3	1
Royement	147	4			4	

- Leeswijzer: Korte schorsing en waarschuwing zijn het meest opgelegd de afgelopen twaalf maanden.
- Leeswijzer: De sancties worden voornamelijk opgelegd door verenigingen, maar ook door de bond.

Tabel 3.4 Aanleiding om sanctie(s) op te leggen (aantallen)

	Lichamelijk geweld (slaan, schoppen) (n=26) aantal	Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren) (n=38) aantal	Discriminatie (sekse, religie, huidskleur, homoseksualiteit) (n=5) aantal	Seksuele intimidatie (n=2) aantal	Diefstal van persoonlijke eigendommen (n=5) aantal	Vernieling of vandalisme (n=10) aantal	Bedreiging (met een wapen) (n=2) aantal	Overlast (geluid, tabaksrook, overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik) (n=6) aantal	Andere aanleiding (n=20) aantal
Waarschuwing	8	17	1	1	1	7		5	9
Geldboete	10	13	1	1		2	1	1	8
Korte schorsing	16	18	2	2	3	3	2	2	10
Langdurige schorsing	4	2							
Royement		2		1	2				

- Leeswijzer: Lichamelijk geweld werd 16 keer gesanctioneerd met een korte schorsing.

Tabel 3.5 Reactie op klachten van betrokkenen (aantallen)

	Totaal (n=79) aantal	Diefstal van persoonlijke eigendommen (n=24) aantal	Vernieling of vandalisme (n=30) aantal	Bedreiging (met een wapen) (n=0) aantal	Lichamelijk geweld (slaan, schoppen) (n=14) aantal	Verbaal geweld (schelden, pesten, treiteren) (n=60) aantal	Discriminatie (sekse, religie, huidskleur, homoseksualiteit) (n=8) aantal	Seksuele intimidatie (n=1) aantal	Overlast (geluid, alcohol, rook, drugs) (n=9) aantal
Er is niet direct iets ondernomen	11	7	2			4			
De klachten zijn onderzocht, maar bleken ongegrond	5				1	2	2		1
Met daders/veroorzakers en verantwoordelijken is gesproken	50		8		6	35	3	1	2
Er is een waarschuwing gegeven aan daders/veroorzakers	21	1	3		3	18	2		2
Er is een andere sanctie opgelegd	15	2	2		5	7	1		4
Er is aangifte gedaan bij de politie	19	8	14		4			1	
Er is een andere actie ondernomen	19	7	4		2	6	1	1	3

- Leeswijzer: In totaal is er 21 keer met daders/veroorzakers en verantwoordelijken gesproken als reactie op de klachten van betrokkenen.

Tabel 3.6 Naar tevredenheid afhandelen van klachten en meldingen (procenten)

	Totaal VMT (n=292)	Totaal team- contact sporten (n=81)	Hockey (n=81)	Voetbal (n=609)	Basketbal (n=78)	Handbal (n=79)	Korfbal (n=145)	Zwemmen (n=60)	Rugby (n=11)	Paarden -sport (n=50)	Fietsen/ Wielrennen (n=26)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=4)
Altijd	22	20	17	15	23	17	15	22	36	8	35	
Meeste gevallen wel	67	74	77	79	72	79	77	73	64	82	54	4
Meeste gevallen niet	7	4	5	5	5	5	8	3		8	4	
Zelden of nooit	3	2	1	1			1	2		2	8	
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	4

- De klachten en meldingen van ongewenste gedragingen kunnen over het algemeen naar tevredenheid worden afgehandeld. Bijna een kwart van de verenigingen lukt dat altijd en tweederde van de verenigingen lukt dat in de meeste gevallen.
- Ook de bestuurders van teamcontactsporten handelen over het algemeen de klachten en meldingen naar tevredenheid af. In 6 procent van de gevallen lukt het (meestal) niet.
- Ook tussen de takken van sport zijn nauwelijks verschillen. De rugby- en wielersportverenigingen scoren relatief hoog op het altijd naar tevredenheid afhandelen van klachten en meldingen.

Tabel 3.7 Reacties van de betrokkenen wanneer klachten en meldingen niet naar tevredenheid konden worden afgehandeld (procenten, meer antwoorden mogelijk)

	Totaal VMT (n=166)	Totaal team-contact sporten (n=54)	Hockey (n=43)	Voetbal (n=418)	Basketbal (n=42)	Handbal (n=47)	Korfbal (n=72)	Zwemmen (n=28)	Rugby (n=5)	Paarden-sport (n=32)	Fietsen/ Wielrennen (n=14)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=3)
Zij doen deze sport nog wel, maar niet meer zo intensief als daarvoor	37	37	42	39	36	55	26	25		41	43	1
Zij hebben hun lidmaatschap opgezegd	33	29	33	34	26	47	38	39	20	34	43	
Zij hebben zich erbij neer gelegd	82	89	91	90	81	81	83	79	80	81	86	2
Zij blijven kritiek uiten op de vereniging	54	62	77	67	48	47	63	57	40	63	64	2
Zij zijn minder betrokken bij de vereniging	54	60	51	60	43	60	54	46		63	57	1
Zij zijn niet meer bereid vrijwilligerwerk te doen	43	50	47	46	40	53	42	43	20	56	50	2
Zij zijn gestopt als toeschouwer/bezoeker van deze sport	26	38	26	41	29	30	31	36	20	31	50	1
Nog anders	8	7	5	10	7	23	14	21		9	21	

- Bij de meeste verenigingen (82%) hebben de betrokkenen zich erbij neergelegd wanneer klachten en meldingen niet naar tevredenheid konden worden afgehandeld. Bij alle takken van sport is dit de meest voorkomende reactie.

- De teamcontactsporten wijken niet af van het algemene beeld. Alleen zijn bij deze sporten iets vaker de betrokkenen gestopt als toeschouwer/bezoeker.
- Handbalverenigingen hebben relatief vaker (dan de andere takken van sport) te maken met betrokkenen die de sport nog wel doen maar niet meer zo intensief als daarvoor. Ook wordt vaker een andere reactie gegeven door betrokkenen.

3.2 Preventie

Tabel 3.8 Aanwezige regelingen t.a.v. (onwenselijk) gedrag (procenten)

	Totaal VMT (n=585)	Totaal team- contact sporten (n=110)	Hockey (n=103)	Voetbal (n=822)	Basketbal (n=120)	Handbal (n=165)	Korfbal (n=270)	Zwemmen (n=108)	Rugby (n=30)	Paarden -sport (n=197)	Fietsen/ Wielrennen (n=115)	Ijshockey (<i>absoluut aantal</i>) (n=5)
Huisregels	52	66	70	68	53	45	61	55	57	66	43	4
Een gedragscode/ gedragsregels	26	49	40	55	51	32	26	31	37	20	17	2
Een eigen tuchtreglement	8	18	23	15	12	4	6	11	10	5	1	2
Een klachtenregeling	10	13	14	10	9	5	6	9	3	12		1
Gedragsregels opgenomen in statuten en/of huishoudelijk reglement	40	49	55	48	53	39	43	48	40	58	31	4
Andere afspraken op papier over waarden en normen, namelijk	6	13	12	13	12	7	4	5	10	3	3	
Geen enkele van de genoemde regels	26	7	12	9	14	27	19	19	10	15	34	

- Een kwart van alle verenigingen (26%) heeft geen enkele regeling ten aanzien van onwenselijk gedrag.
- De helft van alle verenigingen (52%) heeft huisregels en tweevijfde (40%) heeft gedragsregels opgenomen in statuten en/of huishoudelijk reglement. Dit zijn voor alle onderscheiden takken van sport de twee meest voorkomende regelingen ten aanzien van onwenselijk gedrag.
- Bij de teamcontactsporten beschikken vrijwel alle verenigingen (97%) over regelingen ten aanzien van onwenselijk gedrag.
- Bij de teamcontactsporten komen alle type regelingen vaker voor ten opzichte van de niet-teamcontactsporten, met uitzondering van de klachtenregeling.

- Handbal- en wielersportverenigingen beschikken relatief vaker dan de andere takken van sport over geen enkele van de genoemde regelingen.

Tabel 3.9 Manieren waarop de vereniging specifiek aandacht besteedt aan het bevorderen van correct gedrag (ja-antwoorden indien van toepassing, procenten)

	Totaal VMT	Totaal team-contact sporten	Hockey	Voetbal	Basketbal	Handbal	Korfbal	Zwemmen	Rugby	Paarden-sport	Fietsen/Wielrennen	Ijshockey (absoluut aantal)
Op de training is er regelmatig aandacht voor respect hebben voor elkaar	73	78	61	81	65	74	66	67	93	67	75	4
Je wordt er op aangesproken als je je niet netjes gedraagt	97	97	93	97	95	96	95	99	100	95	96	4
Leden moeten de spel/wedstrijdregels leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus)	70	62	94	48	89	78	75	66	82	64	56	3
Met trainers worden afspraken gemaakt over hun gedrag	67	81	72	88	72	67	65	69	56	60	66	3
Er worden alleen gediplomeerde trainers aangenomen	44	26	12	24	10	11	6	18	11	84	28	
Er wordt veel energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden	53	64	78	60	67	63	52	74	39	38	30	4
Verenigingsofficials worden regelmatig bijgeschoold in hun kennis van spelregels en/of wedstrijdreglementen	51	42	47	38	44	47	59	63	44	64	48	4
Sportief gedrag wordt beloond	24	22	12	29	23	24	16	25	50	39	41	1
De tegenstanders worden netjes ontvangen	99	99	96	99	92	90	94	95	100	94	92	3
De wedstrijdleiding wordt netjes ontvangen	98	99	92	99	95	94	99	98	100	96	92	3

Er is een bestuurslid/beheerder/ manager aanwezig om klachten mee te bespreken	81	87	66	92	70	65	63	67	85	92	73	3
Er is een vertrouwenspersoon benoemd voor het bespreken van seksuele intimidatie	21	23	19	18	18	12	25	17	4	14	16	
Er wordt naar de leeftijd gevraagd bij de alcoholverkoop	71	82	79	79	60	69	72	67	63	68	73	
Op tijden dat de jeugd sport wordt er geen alcohol geschonken	59	64	85	64	16	38	63	44	39	28	52	
Roken is niet toegestaan in/op de accommodatie	59	28	41	23	69	58	50	74	21	42	62	4
Roken is niet toegestaan in de accommodatie op tijden dat de jeugd sport	79	82	91	85	67	72	85	75	63	41	62	3
Er zijn kluisjes beschikbaar om je spullen in te stoppen	23	29	11	34	11	12	8	74	25	7	5	1
Er is cameratoezicht in de sportaccommodatie	11	6	5	9	22	16	4	40	4	6	12	3
Er is cameratoezicht op het parkeerterrein	5	2	3	4	10	4	2	9	4	4	7	2

- Vrijwel alle verenigingen (bijna 95 tot 100%) besteden aandacht aan het netjes ontvangen van de tegenstanders, het netjes ontvangen van de wedstrijdleiding en spreken je aan als je je niet netjes gedraagt. Hierbij zijn geen verschillen tussen de onderscheiden takken van sport.
- Maatregelen die in veel mindere mate worden zijn ondernomen zijn: cameratoezicht op het parkeerterrein, cameratoezicht in de sportaccommodatie, beschikbaarheid van kluisjes om spullen in te stoppen en het belonen van sportief gedrag. Hierbij doen zich wel verschillen voor tussen de onderscheiden takken van sport.
- Teamcontactsporten wijken ten aanzien van een aantal maatregelen af van de niet-teamcontactsporten. Zij scoren relatief hoog op het maken van afspraken met trainers over hun gedrag, het veel energie steken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden en het vragen naar de leeftijd bij de alcoholverkoop.
- Teamcontactsporten scoren relatief laag ten opzichte van de niet-teamcontactsporten als het gaat om: het aannemen van alleen gediplomeerde trainers, het regelmatig bijscholen van verenigingsofficials in hun kennis van spelregels en/of wedstrijdreglementen en het niet toestaan van roken in/op de accommodatie.

- Handbalverenigingen scoren relatief hoog in vergelijking met de meeste andere takken van sport op: leden moeten de spel/wedstrijdregels leren kennen (bijvoorbeeld via een spelregelcursus), er wordt veel energie gestoken in het werven en opleiden van scheidsrechters en/of juryleden en er is cameratoezicht in de sportaccommodatie.

Tabel 3.10 Manieren waarop de vereniging de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar maakt met betrokkenen (leden, ouders, trainers) (procenten, indien van toepassing)

	Totaal VMT	Totaal team-contact sporten	Hockey	Voetbal	Basketbal	Handbal	Korfbal	Zwemmen	Rugby	Paarden -sport	Fietsen/ Wielrennen	Ijshockey (absoluut aantal)
Bij vergaderingen	90	98	94	97	95	94	93	94	92	93	93	4
In interne trainersopleidingen	82	90	92	85	84	76	85	85	67	56	73	1
Tijdens informatieavonden voor ouders, leden, supporters	84	94	91	93	86	90	90	81	80	83	89	4
In contracten en taakbeschrijvingen van kaderleden	64	78	74	84	63	69	61	64	64	55	50	1
Bij een specifieke campagne op dit gebied	44	67	76	66	22	54	49	35	27	27	27	
Tijdens trainingen & wedstrijden	91	97	94	97	96	96	92	94	96	89	91	4
Langs 'de lijn'	81	94	91	93	88	90	92	81	82	84	74	3
In het clubblad	79	94	86	92	80	84	88		75	74	70	1
Op onze website	60	80	86	84	80	72	64	60	50	56	59	4

- De meeste verenigingen (90%) maken de regels en eventuele overtredingen daarvan bespreekbaar met betrokkenen bij vergaderingen en tijdens trainingen en wedstrijden. Ook “langs de lijn” en tijdens informatieavonden blijken manieren te zijn die veel verenigingen (ruim 80%) gebruiken. Hierbij zijn vrijwel geen verschillen tussen de verschillende takken van sport.
- Een specifieke campagne op het gebied van onwenselijk gedrag komt het minste voor.
- Bij de teamcontactsporten komen alle genoemde manieren om regels bespreekbaar te maken vaker voor dan bij de niet-teamcontactsporten.

Gebruik van advies en ondersteuning door sportbonden en -koepels

Tabel 3.11 Gebruik van advies en ondersteuning (procenten)

	Totaal VMT (n=568)	Totaal team-contact sporten (n=105)	Hockey (n=97)	Voetbal (n=786)	Basketbal (n=117)	Handbal (n=162)	Korfbal (n=266)	Zwemmen (n=105)	Rugby (n=28)	Paarden-sport (n=191)	Fietsen/Wielrennen (n=109)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=4)
Geen activiteiten ondernomen	53	28	25	28	47	40	48	56	57	60	56	3
Nee, bij activiteiten geen gebruik gemaakt van deze hulp	36	42	28	49	46	44	42	37	39	36	39	1
Ja	11	30	47	23	7	16	10	7	4	4	6	
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	4

- In het algemeen heeft ongeveer de helft van de verenigingen activiteiten ondernomen gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken.
- Bij de teamcontactsporten heeft 70% van de verenigingen activiteiten ondernomen gericht op het voorkómen van ongewenste praktijken.
- Van alle verenigingen heeft één op de tien bij activiteiten gebruik gemaakt van ondersteuning en/of materiaal van andere organisaties.
- Bij de teamcontactsporten heeft drie op de tien verenigingen bij activiteiten gebruik gemaakt van ondersteuning en/of materiaal van andere organisaties.
- Hockey-, voetbal- en handbalverenigingen hebben bij hun activiteiten relatief vaak gebruik gemaakt van ondersteuning door andere organisaties. Hierbij hebben hockeyverenigingen er het meest gebruik van gemaakt.

Organisaties waarvan gebruik is gemaakt voor ondersteuning en advies

n=26	verenigingen aantal
NOC*NSF	9
NCSU/NKS/NCS	2
Eigen sportbond	19
Provinciale sportraad	3
Sportservice binnen gemeente	8
Anders, namelijk	3

Bij anders namelijk zijn genoemd: campagnes en prominente leden uit de sport.

Tabel 3.12 Mate waarin verenigingen gebruik hebben gemaakt van landelijk verspreide middelen (aantallen, sportverenigingen die gebruik hebben gemaakt van ondersteuning)

	Bent u op de hoogte van het bestaan van de onderstaande hulpmiddelen? (n=25)	Kent iemand binnen de vereniging de inhoud van het hulpmiddel? (n=16)	Wordt het materiaal binnen uw vereniging gebruikt? (n=16)	Hoe is de gebruiksvriendelijkheid van het materiaal?			Weet niet/ onbekend
	aantal	aantal	aantal	Goed	Redelijk	Slecht	
Beleidsplan sportiviteit en respect	6	1	1		1		
Handboek sportiviteit en respect	8	3	3	1	2		
Pakket ouders sportiviteit en respect	5	1					
Sportcode kijkwijzer	2	1	1	1			
Sportcode gedragscodes	8	2	2	1	1		
Wat is jouw grens? (seksuele intimidatie)	1						
Cursus "Etterbakken?"	3	2					
Cursus "Gedragsregels"	5	2	1	1			
Training "Ouders aan de kant"	5	2	2	2			
Workshop "Waarden & Normen in de sport"	6	2	1		1		
Sportcode Verenigingsdraaiboek "Sportiviteit & Respect"	5	4	3	1	2		
Sportcode DVD "Sportiviteit & Respect"	5	3	1	1			
Handboek "De GEWELDIGE Test"	3	1					
Sportcode "Fair Play Quiz"	6	3	1	1			
Artikelenreeks "Aso's zijn niet welkom"							
Sportcode Quick Scan	2						
Kanjers in de sport	14	7	5	5			
Rookafspraken... wel zo sportief!	8	2	2		2		
Sire "Geef kinderen hun spel terug"	14	10	9	7	2		

- Leeswijzer: 6 verenigingsbestuurders zijn op de hoogte van het beleidsplan sportiviteit en respect.

34% (n=55) van de verenigingsbestuurders bespreekt de aanpak van onwenselijke praktijken wel eens met bestuurders van andere verenigingen.

35% (n=19) van deze verenigingen is daarbij wel eens gewezen op maatregelen die door anderen succesvol werden toegepast.

Andere genoemde maatregelen zijn:

- Directe aanpak persoonlijk gesprek/ aanspreken op gedrag 5x.
- Aanspreken ouders/ ouderbijeenkomsten 3x.
- Project Kanjers in de sport 2x.
- Beter toezicht in de kleedkamers/ cameratoezicht 2x.
- Dingen in clubblad/site zetten 2x.
- Aangaan van gesprekken/ gesprekken met ouders van jeugdleden o.l.v. bestuur en trainers 2x.
- De teams erbij betrekken en met hen alles bespreken.
- In ons geval betrof het een uitwedstrijd waarbij gevochten is en bij andere verenigingen hoorden we, dat daar vaak problemen zijn. Wij zelf hebben wel eens een juniorenploeg uit de vereniging gezet omdat zij altijd problemen maakten met andere ploegen.
- Borden met tekst op het complex.
- Eventueel professionele hulp inschakelen.
- Mogelijkheid tot instellen van verenigingsreglement inzake ongewenst gedrag. Hebben als vereniging met NHV het conventant sportiviteit en respect afgesloten.
- Nog niet nodig gehad.
- Sportcode van de bond.
- Training ouders aan de kant.
- Verwijderen uit de training, ouders gepraat, later verwijderd uit de club.

4. Mogelijkheden om ongewenste praktijken tegen te gaan

Tabel 4.1 Sporters, begeleiders en toeschouwers zullen zich sportiever opstellen als: (ja-antwoorden, procenten)

	Totaal VMT (n=563)	Totaal team-contact sporten (n=105)	Hockey (n=95)	Voetbal (n=779)	Basketbal (n=116)	Handbal (n=160)	Korfbal (n=263)	Zwemmen (n=103)	Rugby (n=28)	Paarden-sport (n=184)	Fietsen/Wielrennen (n=105)	Ijshockey (absoluut aantal) (n=4)
Posters (e.d.) opgehangen worden waarop staat wat hoort en wat niet	38	44	58	41	24	41	33	35	39	35	26	2
Sporters de spelregels beter leren kennen	57	68	85	59	72	72	72	62	71	54	39	3
De spelregels op meer eenduidige wijze worden uitgelegd en toegepast	60	75	76	67	72	77	73	60	75	60	38	3
Sporters accepteren dat de tegenstander beter is	71	83	72	78	76	79	72	62	71	59	50	2
Sporters elkaar meer durven corrigeren	70	81	81	79	69	77	73	68	86	52	52	3
De scheidsrechters /jury's zwaardere straffen uitdelen	25	23	28	28	30	28	21	23	36	35	27	
De trainer/coach/ instructeur vaker het goede voorbeeld laat zien	79	89	93	87	85	91	90	85	82	70	60	4
De trainer/coach/ instructeur vaker corrigeert als sporters onsportief zijn	84	95	98	92	93	96	90	90	93	76	61	4
Ouders zich minder fanatiek opstellen	72	88	82	85	67	73	73	68	68	70	59	4
Ouders het thuis vaker bespreken als hun kind onsportief is	78	88	92	86	86	86	84	74	89	75	64	3
Er betere scheidsrechters worden opgeleid en ingezet	44	73	80	77	86	78	76	47	89	39	32	2
Onwenselijk gedrag beter bespreekbaar wordt gemaakt in de clubs	77	86	86	83	69	86	80	73	75	69	57	4

- Er zijn een viertal maatregelen waarvan de meeste verenigingen (ongeveer 80%) verwachten dat de betrokkenen zich sportiever zullen gaan opstellen:
  - De trainer/coach/instructeur vaker corrigeert als sporters onsportief zijn;
  - De trainer/coach/instructeur vaker het goede voorbeeld laat zien;
  - Ouders het thuis vaker bespreken als hun kind onsportief is;
  - Onwenselijk gedrag beter bespreekbaar wordt gemaakt in de clubs.
- Er zijn veel verschillen tussen de verenigingen in de onderscheiden takken van sport. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de aard van de sport en de setting waarin de sport wordt beoefend.
- De teamcontactsportverenigingen zijn over vrijwel alle genoemde activiteiten positiever dan de niet-teamcontactsporten. Alleen voor wat betreft het posters ophangen en het uitdelen van zwaardere straffen door de scheidsrechters/jury's zijn de verenigingen eenzelfde mening toegedaan.
- Handbalverenigingen verwachten relatief vaker, dan de meeste andere verenigingen in de onderscheiden takken van sport, dat bepaalde maatregelen kunnen leiden tot sportiever gedrag. Die maatregelen zijn:
  - Posters (e.d.) opgehangen worden waarop staat wat hoort en wat niet;
  - Sporters accepteren dat de tegenstander beter is;
  - De trainer/coach/ instructeur vaker corrigeert als sporters onsportief zijn;
  - Onwenselijk gedrag beter bespreekbaar wordt gemaakt in de clubs.

Tabel 4.2 Belang van aandacht in de sport voor: ((heel) belangrijk, procenten)

	Totaal VMT (n=563)	Totaal team-contact sporten (n=105)	Hockey (n=95)	Voetbal (n=777)	Basketbal (n=115)	Handbal (n=160)	Korfbal (n=263)	Zwemmen (n=102)	Rugby (n=28)	Paarden-sport (n=183)	Fietsen/ Wielrennen (n=105)	Ijshockey (<i>absoluut aantal</i>) (n=5)
Er gelden duidelijke huisregels	87	91	87	90	85	77	82	89	75	86	73	4
Er zijn gedragscodes opgesteld	70	83	80	83	70	62	56	70	50	69	63	4
De gedragscodes worden nageleefd	81	87	85	86	84	72	71	84	71	77	66	4
De leden verrichten vrijwilligerstaken	83	95	92	86	94	88	93	89	89	81	74	1
Niemand wordt buitengesloten	91	92	93	90	93	88	93	96	89	89	79	4
De club stelt zich open voor allochtonen	78	81	67	78	82	74	68	79	64	64	58	1
De club houdt rekening met voorkeuren van allochtone leden	27	31	23	29	29	27	30	22	25	20	19	

- Over het algemeen vinden sportverenigingen het belangrijk dat er aandacht in de sport is voor het feit dat niemand wordt buitengesloten en dat er duidelijke huisregels gelden.
- Het minst belangrijk vinden sportverenigingen dat er rekening gehouden wordt met voorkeuren van allochtone leden.
- De teamcontactsportverenigingen vinden het relatief belangrijker dan de niet-teamcontactsporten dat er gedragscodes zijn opgesteld en dat leden vrijwilligerstaken verrichten.
- Handbalverenigingen vinden het relatief belangrijker, dan de meeste verenigingen in de andere takken van sport, dat de club zich openstelt voor allochtonen.

Maatregelen die naar ervaring van de verenigingen bij kunnen dragen aan het tegengaan van onwenselijke praktijken in de sport (overzicht antwoorden)

70% van de verenigingen (n=116) heeft deze vraag met "weet niet" beantwoord.

De overige verenigingen hebben de volgende antwoorden gegeven:

- Bespreekbaar maken van deze praktijken en duidelijk aangeven waar voor de vereniging de grens ligt/ gesprek aangaan 5x.
- Ouders betrekken bij verenigingsactiviteiten/ ouders informeren 4x.
- Elkaar respecteren en accepteren 3x.
- Aanwijzen van (gediplomeerde) scheidsrechters die de wedstrijden aanvoelen 3x.
- Negatieve berichtgeving in de krant en andere media 4x.
- Het tegen gaan van aanmerkingen maken op scheidsrechters door het publiek/ ouders 2x.
- Elkaar aanspreken/ corrigeren 2x.
- Voorbeeldfunctie oudere leden en coaches op de bank/senioren 2x.
- Bij de jeugd begint het, dus opvoeden tijdens trainen en coachen.
- Een sterk en besluitvaardig bestuur.
- Er wordt in de media te veel aandacht besteed aan topsport (lees voetbal) waardoor alle excessen te breed worden uitgemeten en de slechtwillenden hier steeds weer nieuwe ideeën in zien om zich te manifesteren. Door de overheid wordt hier niet op ingespeeld en de betrokkenen worden niet bestraft. Conclusie is dat je met de overheid en de sportbonden moet beginnen.
- Iedereen proberen duidelijk en eerlijk te zijn, dus sportief incassingsvermogen hebben.
- Kijk eerst naar je zelf alvorens te oordelen over de ander.
- Leden aanleren van sociaal gedrag; leren als collectief iets te presteren en niet als egoïst. Belangrijke taak voor technisch kader.
- Meer en duidelijke communicatie buiten de wedstrijden om.
- Meer toezicht in kleedkamers bij jongere teams.
- Middels website en clubblad aandacht houden op deze zaken.
- Zwaardere straffen door bevoegde instanties (justitie) bij ernstige overtredingen, regelmatig overleg binnen vereniging.
- Regelmatig contact met andere verenigingen (zelfde en andere sporten), eventueel via gemeente/ stadsdeelraad.
- Sire heeft er een spotje over gemaakt: Geef kinderen hun spel terug.

- Video-opnames van wedstrijden en spelers ermee confronteren; alle jeugdleden van bepaalde leeftijd (14 jaar bijv.) verplicht een scheidsrechtersdiploma laten halen en jeugdwedstrijden laten fluiten.
- Wij, als studentenvereniging hebben geen jeugdteams. Dit is erg merkbaar in afwezigheid van agressiviteit buiten het veld en langs de lijn. Deze negatieve sfeer wordt vaak gecreëerd door ouders.
- Zorgen dat de leden een band met club en andere leden krijgen door ook veel niet-handbalactiviteiten.

5. Tot Slot

Conclusies

In het onderzoek is aan de orde in hoeverre onwenselijk gedrag bij verenigingen is gesignaleerd, hoe de verenigingen hiermee omgaan en diensten op dit terrein bekend zijn bij en gebruikt worden door de verenigingen. Het onderzoek is uitgevoerd bij tien bonden die actief betrokken zijn bij de verdere ontwikkeling van het Masterplan Arbitrage. De gegevens per tak van sport worden afgezet tegen het algemene beeld uit de Verenigingsmonitor 2007 en het onderzoek Onwenselijke Praktijken II van het Sociaal Cultureel Planbureau, dat is afgenomen bij het landelijk verenigingspanel. De belangrijkste bevindingen van de bonden worden in deze conclusies weergegeven.

Iets meer dan de helft van de bestuurders van verenigingen (57%) procent meldt dat bij hun vereniging weleens onwenselijk gedrag voorkomt (54% nauwelijks probleem, bij 3% groter probleem). Bij de handbalverenigingen ligt dit percentage met 78% wel wat hoger. Daarmee sluiten zij meer aan bij de teamcontactsporten en wijken nauwelijks af van de meeste andere sportbonden in het masterplan.

De helft van de verenigingsbestuurders geeft aan dat in de afgelopen 12 maanden geen onwenselijk gedrag is gemeld in hun vereniging. Ruim een kwart meldt verbaal geweld te hebben meegemaakt (27%) gevolgd door vandalisme/vernieling en diefstal. De handbalverenigingen wijken nauwelijks af van dit landelijke beeld.

Vier van de vijf clubs beschikken ook over formele middelen om ongewenst gedrag te sanctioneren, zoals waarschuwingen, roeyement en schorsingen. Bij handbalverenigingen is dit ook aan de orde. Besturen van handbalclubs beschikken relatief vaker dan bestuurders in de andere takken van sport over geen enkele formele sanctie of disciplinaire maatregel of geven aan dat het niet van toepassing is.

Deze sancties zijn in het afgelopen jaar ook bij een deel van de verenigingen daadwerkelijk toegepast. Het geven van waarschuwingen komt daarbij veruit het meeste voor, slechts in één op de vijf clubs werden mensen vanwege onwenselijk gedrag geschorst en bij acht procent werd iemand geroyeerd. De handbalverenigingen wijken van dit landelijk beeld nauwelijks af. Ze passen relatief iets minder sancties toe dan de verenigingsbestuurders in de andere takken van sport.

Het grootste deel van de klachten over verschillende vormen van ongewenst gedrag kon altijd of in de meeste gevallen naar tevredenheid worden afgehandeld, volgens de bestuurders. Dit geldt ook voor de handbalverenigingen. Wanneer klachten niet of niet geheel naar tevredenheid konden worden afgehandeld, dan legden de meeste klagers zich erbij neer (volgens 82% van de bestuurders komt dit voor). Ook een aanzienlijk percentage verenigingsbestuurders (43%) geeft echter aan dat mensen zich niet meer als vrijwilliger in willen zetten voor de vereniging ten gevolge van een niet naar tevredenheid afgehandelde klacht. Voor verenigingen is dit een aandachtspunt. Dit geldt ook voor de handbalverenigingen. Handbalverenigingen hebben relatief vaker (dan de andere takken van sport) te maken met betrokkenen die de sport nog wel doen maar niet meer zo intensief als daarvoor.

Verenigingen zijn behoorlijk actief om ongewenst gedrag te voorkomen en sportief gedrag te bevorderen. Bij een ruime meerderheid worden mensen erop aangesproken wanneer zij zich niet correct gedragen, is er iemand om klachten te bespreken, wordt er aandacht aan geschonken tijdens trainingen en vergaderingen. Ruim de helft heeft volgens de clubs huisregels opgesteld. Driekwart van de verenigingen beschikt over dergelijke regelingen om ongewenst gedrag te beperken. Handbalverenigingen beschikken relatief vaker dan de andere takken van sport over geen enkele regeling. Handbalverenigingen steken relatief veel energie in het werven en opleiden van verenigingsofficials en het leren kennen van de spel/wedstrijdregels van de leden. In de accommodatie is vaker cameratoezicht.

Bij hun aanpak van onwenselijk gedrag maken de clubs in een deel van de gevallen gebruik van de ondersteuning door andere organisaties. Zo vinden sommige sancties zoals schorsingen en boetes vaak (mede) op aangeven van de bond plaats. Ook in de preventieve sfeer maakten de clubs die activiteiten hebben ondernomen in bijna een kwart van de gevallen gebruik van de hulpmiddelen die vanuit bonden en andere instanties beschikbaar zijn. Handbalverenigingen maken relatief vaker gebruik van ondersteuning door andere organisaties.

Ondanks de al gepleegde inspanningen zijn er volgens veel verenigingsbestuurders mogelijkheden om onwenselijk gedrag beter tegen te gaan. Daarbij zien ze vooral een rol voor de trainer/coaches. Deze zouden vaker het goede voorbeeld moeten laten zien en onsportief gedrag moeten corrigeren. Ook zou onwenselijk gedrag beter bespreekbaar moeten worden gemaakt in de clubs en zouden ouders onsportief gedrag van hun kind vaker moeten bespreken. Bestuurders hechten veel belang aan duidelijk huisregels, het verrichten van vrijwilligerstaken en dat er niemand wordt buiten gesloten. Dit geldt ook voor de handbalverenigingen. Handbalverenigingen verwachten relatief vaker dat het ophangen van posters, de acceptatie van sporters dat de tegenstander beter is, het corrigeren van onsportief gedrag van de sporters door de begeleiders en het beter bespreekbaar maken van onwenselijk gedrag in de club leiden tot sportiever gedrag. Handbalverenigingen vinden het relatief belangrijker, dan de meeste verenigingen in de andere takken van sport, dat de club zich openstelt voor allochtonen.

Aanbevelingen

De aanbevelingen zijn algemeen van aard en zijn mede gebaseerd op de resultaten van het onderzoek Onwenselijke praktijken II in opdracht van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) waar dit onderzoek bij aansluit. Het onderzoek van het SCP was een onderzoek onder de bevolking van 12 jaar en ouder. Daarbij zijn zowel sporters als niet-sporters bevraagd over onwenselijk gedrag.

Preventie

- Informatievoorziening en voorlichting

Onwenselijk gedrag kan soms worden voorkomen door (potentiële) overtreders tijdig en beter te informeren over de situatie waarmee zij worden geconfronteerd. Het opstellen van huisregels wordt algemeen als een goed middel gezien, maar ook wanneer die aanwezig zijn moet regelmatig actie worden ondernomen om de concrete inhoud ervan helder en bekend te houden.

Alle betrokken bij het onderzoek verenigingsbestuurders, sporters en bezoekers geven aan dat er al vele communicatiekanalen gebruikt worden om huis- en gedragsregels bekend te maken. Hoewel feitelijk tamelijk beperkt door verenigingsbesturen wordt ingehaakt op landelijke campagnes ter bevordering van sportief gedrag, mag worden aangenomen dat deze campagnes ook veel andere bij sport betrokkenen bereiken en langs deze weg een stimulans vormen om misstanden aan de kaak te stellen.

- Voorbeeldfunctie

Het is van groot belang dat verantwoordelijke bestuurders, trainers of ouders het goede voorbeeld geven. Verenigingsbestuurders verwachten verbetering van een duidelijker voorbeeldgedrag van trainers en het bespreekbaar maken van onwenselijk gedrag bij en door ouders. Ook het belonen van sportief gedrag ziet men als een belangrijke maatregel. Mensen die deze voorbeeldfunctie niet op zich nemen, dragen bij aan het ondermijnen van normen, doordat zij anderen een rechtvaardiging bieden om zich evenmin aan de norm te houden.

- Correcte bejegening

Een correcte bejegening van (potentiële) overtreders door mensen met gezag (bestuursleden, trainers, officials) vermindert het risico op een agressieve reactie en vergroot de kans dat een terechtwijzing wordt geaccepteerd. Minder dan de helft van de verenigingsbestuurders verwacht overigens een positief effect van het opleiden en inzetten van betere scheidsrechters maar ziet wel een duidelijk rol weggelegd voor de trainer/coaches.

- Participatie

De acceptatie van normen kan ook worden vergroot door leden en andere betrokkenen zelf te betrekken bij het opstellen en handhaven van die normen. Dit geldt niet alleen voor het tuchtrecht, maar ook voor de interne regels en codes van de sportvereniging of –organisatie. Hiermee geef je de leden en andere betrokkenen bij de vereniging ook een stem (*voice*). Men heeft compromissen te sluiten en rekening te houden met elkaar. Hoewel men niet allemaal dezelfde normen en waarden zal hanteren, leert men wel met verschillen om te gaan en raakt men meer betrokken bij de club (*loyalty*).

De sporters zelf verwachten overigens meer effect van duidelijke huis- en gedragsregels dan de bestuurders. Wellicht moeten de bestuurders hun leden en andere betrokkenen meer betrekken bij het opstellen en controleren van de regels. Een grote meerderheid van de verenigingsbestuurders verwacht daarnaast dat het verrichten van vrijwilligerswerk voor de club een positief effect heeft op sportiviteit en respect. De bevolking vindt dit veel minder belangrijk.

- Zichtbare controle

De duidelijk zichtbare aanwezigheid van formele controleurs, zoals suppoosten of conciërges verkleint de kans dat mensen tot ongeoorloofd gedrag overgaan. In de amateursport is het gebruik van formele controleurs wellicht nog niet zo gebruikelijk. Het zou in situaties waarin onwenselijk gedrag voorzien kan worden, wellicht een optie zijn. Te denken valt hierbij aan suppoosten bij beladen wedstrijden of conciërges in zwembaden en andere openbaar toegankelijke sportvoorzieningen. Het ‘nut’ van deze controleurs moet vooral blijken uit het feit dat zij zo weinig mogelijk daadwerkelijk hoeven op te treden. Een geringe frequentie van onwenselijk gedrag is op zichzelf dus geen goed argument om de formele controle te verminderen. Overigens dient men er wel voor op te passen dat een te sterke nadruk op formele controle de informele sociale controle niet ondergraaft.

Een andere vorm van zichtbare controle is mogelijk door het plaatsen van camera's. In de verenigingssport is dit (nog) niet gebruikelijk, terwijl diefstal en vandalisme wel een veel gehoorde klacht zijn door bestuurders.

- Een prettige omgeving

De preventie van onwenselijk gedrag hangt ook samen met de 'uitstraling' van de omgeving. Op een slecht onderhouden sportpark of in kleedkamers waar de verlichting het niet doet, zal veel eerder onwenselijk gedrag ontstaan dan in een nette accommodatie. Ook het op vriendelijke wijze ontvangen van officials en tegenstanders speelt een grote rol in de sfeer die al voor de wedstrijd gecreëerd wordt. Overigens is een grote meerderheid van zowel de bevolking als de verenigingsbestuurders het erover eens dat dit al gebeurt.

Sanctionering

Dat het tegengaan van onwenselijk gedrag in de sport aandacht nodig heeft, daarover zijn de betrokkenen het hartgrondig eens. Zowel de respondenten uit het bevolkingsonderzoek als de ondervraagde verenigingsbestuurders vinden overigens dat hier momenteel al een behoorlijk inzet op wordt gepleegd. Verschillende vormen van onwenselijk gedrag vragen om verschillende oplossingen, die uiteenlopen van dulden tot sanctioneren.

Uit het onderzoek blijkt dat in de sport vooral verbaal geweld intensiever zou moeten worden bestreden. Daarbij verdient de toepassing van zwaardere sanctievormen ten opzichte van het waarschuwen dat nu vooral gebeurt overweging. Overigens verwacht slechts een kwart van de verenigingsbestuurders dat het effect heeft wanneer scheidsrechters zwaardere straffen uitdelen. Het effect van een trainer die corrigerend optreedt, wordt wel van grote waarde gezien.

Verder tegengaan van overlast door rook en alcohol wordt door het onderzoek ondersteund. Er is een zeer breed draagvlak voor een algemeen rookverbod in sportkantines. Hiermee wordt het algehele rookverbod in sportkantines per 1 juli 2008 ondersteund. Ook vindt men dat de beperking van de alcoholconsumptie op uren dat jeugdigen sporten strikter kan worden doorgevoerd.

Bijlage Algemene situatie van de verenigingen

Tabel 1. Heeft de club een eigen sportaccommodatie of -complex?

(n=165)	verenigingen
	%
Ja	36
Min of meer; de vereniging deelt haar voorzieningen met een (of meer) andere club(s)	17
Nee	47
Totaal	100

Tabel 2. Beschikt de club over een eigen kantine?

(n=165)	verenigingen
	%
Ja	46
Min of meer; de vereniging deelt haar kantine met een (of meer) andere club(s)	7
Nee	47
Totaal	100

Tabel 3. Heeft uw vereniging de kantine in eigen beheer of wordt zij door de club aan een ondernemer verpacht?

(n=87)	verenigingen
	%
Eigen beheer	97
Verpacht	3
Totaal	100

Leden en activiteiten

Tabel 4. Hoeveel leden en donateurs heeft de vereniging in totaal?

(n=155)	Gemiddeld	Minimum	Maximum
Sportende leden	125	10	600
Niet-sportende leden	20	0	200
Donateurs	10	0	75
Totaal	155	12	800

Tabel 5. Grootte verenigingen

(n=156)	verenigingen
	%
Klein (= <100 leden)	33
Middel (101-250 leden)	54
Groot (> 250 leden)	13
Totaal	100

Tabel 6. Hoe is het ledenbestand opgebouwd?

(n=141)	Gemiddeld aantal meisjes/ vrouwen	Gemiddeld aantal jongens/ mannen	Totaal gemiddelde
Jeugd < 12 jaar	29	8	37
Jeugd 12 t/m 17 jaar	26	9	35
Senioren 18 t/m 54 jaar	35	22	57
Senioren 55 jaar en ouder	3	2	5
Totaal	93	41	134

Tabel 7. Zijn er allochtone leden?

(n=165)	verenigingen %
Ja	61
Nee	39
Totaal	100

De verenigingen met allochtone leden, hebben gemiddeld 6 allochtone leden. Het minimum aantal allochtone leden bedraagt 1 en het maximum aantal 30.

Tabel 8. Kunt u in percentages aangeven hoe het aantal prestatiesporters zich ongeveer verhoudt tot het aantal recreatiesporters?

(n=159)	Gemiddeld percentage
Prestatiesporters	40
Recreatiesporters	60
Totaal	100

Tabel 9. Welk sportaanbod heeft de vereniging?

(n=151)	verenigingen %
Competities	100
Trainingen	99
Toernooien	94
Kennismakingsactiviteiten	57
Clinics/ cursussen	54
Clubwedstrijden	43
Diploma's/ vaardigheidsbewijzen	35

Tabel 10. Voor welke doelgroepen heeft de vereniging sportaanbod?

(n=151)	verenigingen %
Senioren (18 t/m 54 jaar)	91
Wedstrijdsporters	89
Recreatiesporters	89
Jeugd (12 t/m 17 jaar)	89
Jeugd (<12 jaar)	86
Scholen	57
Allochtonen	48
Senioren (55 jaar en ouder)	40
Bedrijven	6
Lichamelijk gehandicapten	6
Verstandelijk gehandicapten	6
Chronisch zieken	5
Zintuiglijk gehandicapten (blind, doof, slechtziend en slechthorend)	5

Tabel 11. Heeft uw vereniging het afgelopen jaar/seizoen (sport)activiteiten georganiseerd waarbij deelname openstaat voor niet-leden?

(n=165)	verenigingen %
Ja	86
Nee	14
Totaal	100

Tabel 12. Geef aan op een schaal van 1 t/m 5 in welke mate de onderstaande situaties van toepassing zijn binnen uw vereniging.

	Helemaal niet %	Grotendeels niet %	Enigszins %	Grotendeels %	Helemaal %	Totaal %
De meeste leden voelen zich sterk betrokken bij de vereniging (n=165)	-	6	19	61	14	100
De vereniging weet ook specifieke groepen (allochtonen, minder validen enz.) goed te bereiken (n=137)	26	43	20	9	2	100
De opkomst bij trainingen, instuiven en toernooien en dergelijke is hoog (n=165)	-	1	23	63	13	100
Georganiseerde nevenactiviteiten worden over het algemeen goed bezocht (n=147)	-	4	30	48	8	100
Leden worden goed geïnformeerd over het reilen en zeilen in de club (n=152)	-	3	15	45	37	100

Organisatie en beleid

Tabel 13. Wat is de samenstelling van het bestuur?

(n=153)	Gemiddeld	Minimum	Maximum
Aantal mannen	3	0	15
Aantal vrouwen	3	0	10
Aantal vacatures	1	0	4
Totaal	7	1	18

Tabel 14. Waren er in het afgelopen jaar (seizoen) trainers (oftewel instructeurs, docenten, leraren) actief in de vereniging?

(n=165)	verenigingen %
Ja	98
Nee	2
Totaal	100

De verenigingen waarbinnen trainers actief zijn, hebben gemiddeld 9 trainers. Gemiddeld is er van deze trainers 1 trainer per vereniging als vakleerkracht werkzaam op een school.

Tabel 15. Beschikt de vereniging momenteel over voldoende trainers (oftewel instructeurs, docenten, leraren)?

(n=165)	verenigingen %
Ja	58
Nee	42
Totaal	100

Tabel 16. Zijn alle vacatures voor trainers op dit moment vervuld?

(n=153)	verenigingen %
Ja	54
Nee	43
Weet niet	3
Totaal	100

Tabel 17. Hoeveel vacatures voor trainers zijn op dit moment nog niet vervuld? Kunt u deze openstaande vacatures verdelen naar opleidingsniveau?

	Totaal aantal vacatures
Betaalde medewerkers (n=16)	34
Vrijwilligers (n=27)	165
Opleidingsniveau vacatures	
Bondsopleiding (n=20)	52
VMBO (bv. Sport, dienstverlening & veiligheid) (n=6)	19
MBO (o.a. CIOS) (n=6)	14
HBO/ WO (n=2)	2

Leeswijzer: 16 verenigingen hebben aangegeven vacatures te hebben voor betaalde medewerkers. Samen hebben zij 34 vacatures.

Tabel 18. We willen graag weten met welke knelpunten de vereniging te kampen heeft. Kunt u aangeven wat op dit moment voor uw vereniging het belangrijkste knelpunt c.q. punt van zorg is?

Knelpunten/ zorg (n=165)	verenigingen %
Kader	42
Leden	30
Financiën	17
Accommodatie	7
Geen knelpunten/ zorg	3
Overig	1
Totaal	100

Toelichting knelpunt kader:

- Tekort aan vrijwilligers en kader voor specifieke taken zoals trainers, scheidsrechters, bestuursleden.
- Het vinden van geschikte bestuursleden en vrijwilligers.

Toelichting knelpunt leden:

- Geringe aanwas van leden.
- Behoud van leden en teams.

Toelichting knelpunt financiën:

- Stijgende kosten/ huurprijzen.
- Gebrek aan sponsors.

Toelichting knelpunt accommodatie:

- Zaalcapaciteit.
- Het niet hebben van een eigen accommodatie, ruimtegebrek en Onderhoud en kwaliteit van voorzieningen/accommodatie.

Tabel 19. Waar zet het bestuur zich het komende jaar met name voor in?

(n=153)	verenigingen %
Ledenwerving	22
Werving vrijwilligers	21
Financiën	16
Anders, namelijk	9
Ledenbehoud	8
Sfeer en cultuur van de vereniging	7
Realiseren van (top)sportambities	5
Samenwerking met andere vereniging(en)	5
Behoud vrijwilligers	3
Publiciteit en reclame	3
Ontwikkelen van nieuw sportaanbod	-
Opzetten van aanvullende diensten, zoals kinderopvang tijdens trainingen/ wedstrijden, huiswerkbegeleiding, etc.	-
Beheer en onderhoud accommodatie	1
Totaal	100

Bij anders namelijk is o.a. genoemd: combinatie van ledenbehoud en ledenwerving.

Tabel 20. Hoe ziet u de toekomst van de vereniging?

(n=165)	verenigingen %
Zeer zonnig	1
Zonnig	42
Niet zonnig maar ook niet somber	50
Somber	5
Erg somber	2
Totaal	100

Tabel 21. Geef aan op een schaal van 1 t/m 5 in welke mate de onderstaande situaties van toepassing zijn binnen uw vereniging.

	Helemaal niet %	Grotendeels niet %	Enigszins %	Grotendeels %	Helemaal %	Totaal %
Er bestaat een goede samenwerking tussen bestuur, commissies, vrijwilligers en andere betrokkenen in de vereniging (n=164)	1	1	17	57	24	100
Het bestuur is goed op de hoogte van wat er leeft onder de leden (n=153)	1	2	12	60	25	100
De vereniging beschikt over een duidelijke missie en visie voor de lange termijn, waar zowel bestuur als leden achter staan (n=159)	5	12	30	35	18	100
De functies, taken en verantwoordelijkheden zijn voor iedereen helder (n=165)	1	4	25	43	27	100
De vereniging is bekend en heeft een goed imago bij buurtbewoners (n=153)	1	5	17	48	29	100
Met (het aantal beschikbare uren in) de huidige accommodatie op de huidige locatie kunnen we nog jaren vooruit (n=150)	12	28	19	28	13	100
De accommodatie (veld/zaal/zwembad/clubhuis/kleedkamers enz.) is in goede staat (n=151)	1	11	23	39	26	100
Zaken als financiering, huur, onderhoud, beheer, exploitatie en privatisering van de accommodatie en/of het clubhuis verlopen naar wens en zijn helder (n=149)	2	8	29	40	21	100

Vrijwilligers

Tabel 22. Hoeveel mensen waren er in het afgelopen jaar (seizoen) in totaal binnen uw vereniging als vrijwilliger actief?

(n=162)	Gemiddelde	Minimum	Maximum
Aantal vrijwilligers	35	0	200

Tabel 23. Beschikt de vereniging over voldoende vrijwilligers?

(n=165)	verenigingen %
Ja, we zijn niet op zoek naar vrijwilligers	15
Ja, maar we zijn ook nog op zoek naar vrijwilligers	58
Nee	27
Totaal	100

Tabel 24. Wat is volgens u de belangrijkste reden van het vrijwilligerstekort?

(n=44)	verenigingen %
Dit komt door de beperkte bereidheid om zich als vrijwilliger in te willen zetten	70
Dit komt door de onevenwichtige leeftijdsopbouw van onze leden	18
Anders, namelijk	7
Dit komt door een tekort aan expertise van vrijwilligers	5
Totaal	100

Tabel 25. Voor welke functies, taken en werkzaamheden worden vrijwilligers gezocht?

(n=140)	verenigingen %
Training/begeleiding/lesgeven	77
Arbitrage en jurering	76
Bestuur	71
Organisatie evenementen en nevenactiviteiten	43
Bar/kantine diensten	34
Samenstelling clubblad	20
Organisatie wedstrijden en toernooien	14
Beheer/onderhoud/schoonmaak accommodatie	13
Beheer/onderhoud materiaal	11
Sportmedische zorg/-begeleiding	6
Anders, namelijk	5

Bij anders, namelijk is verscheidene keren sponsoring ingevuld.

Tabel 26. Geef aan op een schaal van 1 t/m 5 in welke mate de onderstaande situatie van toepassing is binnen uw vereniging.

	Helemaal niet %	Grotendeels niet %	Enigszins %	Grotendeels %	Helemaal %	Totaal %
Het gros van de vrijwilligers doet het werk met veel plezier (n=159)	-	1	11	65	23	100
In commissies en besturen zijn leden met verschillende leeftijden en achtergronden (man/vrouw, jong/oud, autochtoon/allochtoon, enz.) vertegenwoordigd (n=159)	2	11	33	40	14	100
Er vindt voldoende afstemming plaats tussen bestuur, commissies, trainers en ander direct betrokkenen in de vereniging (n=165)	1	3	24	51	21	100

Tabel 27. Hoe beschrijft u de financiële positie van de vereniging?

(n=164)	verenigingen %
Zorgwekkend	4
Minder gezond	5
Redelijk	42
Gezond	44
Zeer gezond	5
Totaal	100